

Weronika Kociołek

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0009-0008-5343-4941

Od Sue do Wattlepada. O kontrowersyjnych treściach erotycznych na internetowych portalach pisarskich

Wstęp

Powszechność Internetu sprawia, że cyfrową rzeczywistość można traktować jako niewyczerpaną przestrzeń rozprzestrzeniania myśli człowieka. W ostatnich dekadach coraz głośniejszemu manifestuje się ludzka potrzeba wolności osobistej, co najmocniej wyraża się właśnie w świecie cyfrowym. Każdy użytkownik ze sprawną klawiaturą i ekranem może całkowicie swobodnie (rzecz jasna z pewnymi wyjątkami) wyrażać swoje poglądy, choćby jego opinia miała krzywdzić innych, rozsiewać fałszywe informacje czy wywoływać głębokie kontrowersje.

Tematem niniejszej pracy jest ostatni z tych problemów, czyli kontrowersyjne treści erotyczne w sieci, a konkretnie na internetowych portalach pisarskich. We współczesnej rzeczywistości obserwować możemy mnogość pisarzy-amatorów, przeważnie w młodym wieku, pozwalających sobie na publikację wypowiedzi, które można uznać za niebezpieczne. Młodzież, zachęcona cyfrową wolnością i anonimowością, decyduje się na podjęcie w twórczości drastycznych tematów, takich jak przemoc seksualna, syndrom sztokholmski, zoofilia, toksyczne związki itp.

Brak odpowiednich kompetencji oraz niepokojąca tendencja do przedstawiania podobnych zachowań lub zjawisk w konwencji romantycznej skutkować mogą bardzo poważnymi konsekwencjami społecznymi.

Zakres problemu wydaje się jednak o wiele szerszy. Obejmuje relację autora z czytelnikiem, postępującą detabuizację świata, fenomen literatury fan fiction, specyfikę cyfrowej przestrzeni, zmiany w myśleniu nastolatków, walkę o równość płci, emancypację czy przemianę samego pojęcia literatury. Celem artykułu jest zestawienie wszystkich wspomnianych aspektów zagadnienia i próba odpowiedzi na pytanie, skąd wzięła się kontrowersyjna erotyka na portalach pisarskich dla nastolatków, czemu ma służyć, czy należy ją uznać za bezwzględnie negatywne zjawisko, a jeśli tak – to w jakich

kontekstach. Artykuł skupia się na analizie treści erotycznych, gdyż to one zdecydowanie cieszą się największą popularnością wśród użytkowników portali i są najlepszym przykładem wszelkich niebezpieczeństw, które się tam pojawiają.

Autor – dzieło – czytelnik

Źródeł współczesnych przemian w literaturze i życiu społecznym upatrywać można już w czasach pozytywizmu. Moment, gdy na rynek wkroczyła powieść odcinkowa (drukowana zazwyczaj na łamach gazet), zrewolucjonizował relacje na linii autor – dzieło – czytelnik i poprzez łańcuch wydarzeń doprowadził do powstania gatunku fan fiction.

Postrzeżenie osoby pisarza jako niekwestionowanego autorytetu zostało wystawione na szwank w momencie, gdy ów pisarz przybliżył się do masowego odbiorcy. Rozpowszechnienie prasy w XIX wieku doprowadził do zakwestionowania modelu (i wyobrażenia) dzieła powieściowego jako gotowej całości, dostarczanego czytelnikom wraz z rozwojem nowoczesnej komunikacji społecznej w formie krótkich fragmentów, które pojawiały się regularnie na stronach gazet. Za pierwszy z takich utworów uznaje się *Tajemnice Paryża* Eugeniusza Sue, traktowany obecnie jako jeden z najwcześniejszych przejawów literatury popularnej. Przyjęta forma wydania – w połączeniu z atrakcyjną opowieścią – szybko okazała się sukcesem na wielką skalę. Sam Sue stał się postacią, którą w dzisiejszych czasach moglibyśmy określić mianem celebryty. Setki listów od fanów, uwielbienie dam, pozycja apostoła ubogich w oczach mieszczaństwa i liczne propozycje wydawnicze uczyniły z niego człowieka, o którym się mówiło głośno i często. Jego popularność rosła także dzięki atmosferze skandalu, wywołanej przez obecną w dziele erotykę, objęta w ówczesnym czasach społeczno-kulturowym tabu (Kaleta 2013: 4–5).

Na gruncie polskim wystąpiła podobna sytuacja – wystarczy przywołać osobę Henryka Sienkiewicza. Pisarz wzbudzał wśród ówczesnych prawdziwe poruszenie swoimi powieściami. Za ilustrację zjawiska niech posłuży fragment z pracy Marcina Kosmana:

Do redakcji „Słowa” – gdzie drukowano *Ogniem i mieczem* od 2 maja 1883 r. do 1 marca 1884 r. – przychodziły listy błagalne, by autor nie uśmiercał żadnego z bohaterów. Kiedy jednak Longinus Podbipięta zginął z rąk tatarskich pod Zbarażem, w kraju zapanowała żałoba, dawano na mszę za jego duszę. Żaden odcinek nie przeszedł bez echa. Stanisław Tarnowski, współczesny Sienkiewiczowi historyk literatury, wspominał, że każda rozmowa zaczynała się i kończyła dyskusją na temat powieści, a postaci traktowano jak żywych ludzi (Kosman 1999: 98).

Należałoby postawić pytanie, jak wielką moc oddziaływania musiała mieć powieść, aby doprowadzić czytelników do zamawiania mszy za duszę zmarłego bohatera? Głęboka potrzeba ingerowania w przebieg opowieści wpływać mogła z realizmu przedstawianych historii – następowała identyfikacja z postaciami, próba ich ożywienia siłą własnej wyobraźni, a ostatecznie dopatrywania się w ich losach i postawach tego, czego brakuje w realnym życiu. Fakt regularnego tworzenia powieści odcinkowych uświadamiał odbiorcy, że przy odpowiednim kontakcie z autorem może on stać się

kimś więcej niż tylko biernym obserwatorem – może stać się współtwórcą dzieła. Dodatkowo popularność wspomnianych dzieł prowadziła do budowania wspólnoty czytelniczej zgromadzonej wokół danego utworu. Sam tekst wyrwał się z ram formy, wszedł między społeczeństwo, mówił o ludziach dla ludzi. Jak pisze Zielińska:

[...] tekst zyskał rangę impulsu kulturotwórczego, a może nawet socjotwórczego, ponieważ wniknął w strukturę życia swoich czytelników, na chwilę je odmieniał, choćby przez chęć naśladowania bohaterów, nadawanie dzieciom imion wprost z dzieł literackich, czy interakcje listowne z redakcjami pism (Zielińska 2018: 9).

Spoglądając na przedstawione procesy, można dostrzec analogię ze współczesnym pojmowaniem dzieł literatury fanowskiej. Postępujący w XX wieku rozwój wysokonakładowego obiegu literatury popularnej oraz reportażu prasowego jeszcze bardziej wzmocnił czytelnicze łaknienie opowieści. I właśnie owa głęboka potrzeba opowieści zdaje się najlepiej tłumaczyć powód, dla którego dobre sto lat później powstał pierwszy na świecie fandom.

Potęga fandomu

Lata 60. XX wieku przyniosły dynamiczny rozwój telewizji. Serialem z gatunku science fiction, który cieszył się wyjątkową popularnością, był między innymi *Star Trek*. Szybko zgromadził wokół siebie wielu fanów. Pod koniec lat 60. część z nich zdecydowała się tworzyć na przykład erotyczne opowiadania o romansie dwójki męskich postaci – kapitana Kirka i Spocka – co w dobie przedinternetowej wywołało niemałe poruszenie (Bajor 2015: 11). W tej atmosferze skandalu narodził się gatunek *slash* (polegający właśnie na łączeniu w pary homoseksualne bohaterów znanych dzieł kultury), a w związku z nim – literatura fanowska.

Samo istnienie fandomu budziło kontrowersje, a problematyczne okazało się swobodne traktowanie kwestii praw autorskich. Twórcy oryginalnych produkcji ulegli jednak żądaniom odbiorców, którzy wyraźnie domagali się możliwości tworzenia opowiadań fan fiction. Tak jak w zeszłym stuleciu czytelnicy pragnęli nakłonić autora do zmiany biegu powieściowej historii, tak w XX wieku domagano się prawa do ingerowania w status dzieła literackiego, nawet więcej – do wykorzystywania owego dzieła w dowolny sposób i kontynuowania go przy pomocy własnej wyobraźni.

Aby dobrze zrozumieć znaczenie tego zjawiska dla omawianego tematu, należy przedstawić specyfikę fandomów z perspektywy naukowej, a jednocześnie zwrócić uwagę na ich nowoczesne podejście do literatury.

Daria Jankowiak następująco definiuje pojęcie fikcji fanowskiej:

Fikcja fanowska (inaczej fiction, fanfik, fanfik, fanfikcja) to wytwór piśmienniczy miłośników/fanów danych wytworów kulturowych (powieści, seriali, filmów itp.) powstały na bazie konkretnych narracji, niezależnie od języka, w którym powstaje, długości, formy i ilości zastosowanych zapożyczeń z narracji opowieści oryginalnych (kanonicznych); prezentowany szerokiemu gronu odbiorców na ogólnodostępnych portalach, forach

internetowych lub zrzeszających tylko lub między innymi zainteresowanych czytelnictwem i piśmiennictwem fanfikcyjnym (Jankowiak 2013a: 3).

Badaczka ujęła w wyjaśnieniu bardzo wiele aspektów tego zjawiska, co dobrze podkreśla jego złożoność. Fanfikcję uznawać możemy za przejaw ruchu społecznego. Podstawową potrzebą fanów, opisaną w artykule Jankowiak, jest „czytelnicza pogoń za opowieścią”. Przedłużenie historii, wypełnianie fabularnych luk, łączenie bohaterów w pary (tzw. *pairing*) – wszystkie te formy tworzenia literatury fanowskiej wypływają z oczekiwań czytelnika wobec fabuły, poczucia nieusatisfakcjonowania biegiem opowieści. Z drugiej strony praktyka faników pozwala na cenioną współcześnie swobodę formy, brak cenzury, zabawę, śmiech, luźne trzymanie się zasad. Badaczka pisze: „[...] ta »niepoważność« okazuje się siłą. W fanfiction można wszystko – napisać, przeczytać, poczuć, rozważyć, wypróbować [...]. Fanfiction jest [...] śmietnikiem rzeczy niewykorzystanych i niewykorzystywalnych, ale gdzieś, jakoś komuś potrzebnych” (Jankowiak 2013a: 11).

Trzeba zastanowić się, jak w perspektywie tej „potrzeby niepoważności” należy widzieć kwestię kontrowersji, powszechnej w opisywanym środowisku. Pierwsze opowiadanie fan fiction mówiło przecież o homoseksualnej miłości pomiędzy Kaptanem Kirkiem i Spockiem z serialu *Star Trek*, a w latach 60. XX wieku z pewnością wzbudzać to mogło wiele zgorszenia w patriarchalnym, tradycyjnym społeczeństwie. Jednakże geneza problemu tkwi w zwróceniu uwagi na fakt, że inicjatywa tworzenia opowiadań z gatunku *slash* wyszła od kobiet. Współcześnie zjawisko to znacznie się nasiliło. Wśród użytkowników portali pisarskich dla nastolatków przeważają młode dziewczęta, zainteresowane pisaniem opowiadań o środowisku LGBTQ+. Dlaczego? Odpowiedź tkwi w pojęciu detabuizacji.

Detabuizacja seksualności

Raport Alfreda Kinsey'a *Sexual Behavior in Human Female* uczynił z seksualności kobiety przedmiot systematycznych badań naukowych, a jej zachowania w tej sferze poddał wnikliwej analizie. Badacz mówił otwarcie o problemach, które Stany Zjednoczone objęły społecznym tabu w latach 50. XX wieku. Dominacja kultury patriarchalnej oraz konserwatyizmu nie sprzyjały wypowiedaniu się głośno o czymkolwiek, co mogło wiązać się z równością płci, nie mówiąc o samej świadomości kobiecych potrzeb erotycznych. W komentarzu do raportu doktor Anna Ostaszewska twierdzi: „[...] seks miał służyć przede wszystkim prokreacji. Kobieta zaś uchodziła za istotę, która – oficjalnie – nie czerpie przyjemności z seksu, a już na pewno nie powinna o tym głośno opowiadać” (Ostaszewska 2011: 14). Kinsey przełamał milczenie, ukazał sekrety Amerykanek. Pojawiły się liczne ruchy i organizacje, które miały na celu uświadomienie przedstawicielk „płci pięknej”, że powinny walczyć o swoje prawo do wyzwolenia stłamszonej seksualności. Stało to w sprzeczności z brakiem męskiej akceptacji wobec otwartego i śmiałego wyrażania przez kobiety pragnień erotycznych.

Jednocześnie całe społeczno-obyczajowe urządzenie seksu zdawało się wyzwalać spod „klosza tabu”, pod którym funkcjonowało co najmniej od czasów wiktoriańskich. Naukowe podejście do seksualności pomogło osłabić działanie tabu i uważnie przyjrzeć

się problemom przez wieki ignorowanym lub przedstawianym w fałszywym świetle mieszczańsko-religijnej moralności. Społeczeństwo, uwolnione spod presji konserwatywnych norm, otworzyło się na dyskusję o sprawach intymnych, odkryło swoje mroczne pragnienia i zwróciło uwagę na wszelkie odstępstwa od „normy” seksualnej (Zubiel-Kasprovicz 2019: 6). Rzecz jasna, te przełomowe kroki musiały znaleźć odzwierciedlenie w sztuce, która oferowała najlepszy sposób ekspresji długo skrywanych emocji.

Aby lepiej zrozumieć zbiorowe emocje towarzyszące tym przemianom, należy przyrzeć się wspomnianemu gatunkowi *slash*. Stworzyły go i nadal tworzą głównie kobiety, które odnajdują pewnego rodzaju przyjemność w pisaniu i czytaniu utworów o romansie par homoseksualnych. Biorąc pod uwagę przybierającą na sile w latach 60. XX wieku refleksję feministyczną i potrzebę detabuizacji seksualności, można wysunąć hipotezę, że przedstawienie miłości między ludźmi jednej płci związane było pośrednio z ruchem emancypacyjnym. Ukazywało bowiem równość między partnerami. Homoseksualizm przeciwstawiał się głęboko zakorzenionej tradycji i moralności, a jednocześnie postulował tak bliską kobietom potrzebę akceptacji. Powiązanie tych dwóch perspektyw wydaje się więc w pewnym stopniu uzasadnione (Bajor 2017). Na zjawisko to wskazuje chociażby Katarzyna Żarnowska, kiedy stwierdza:

Brak postaci kobiecej, z którą autorka mogłaby się utożsamić (nawet nieświadomie), oraz zastąpienie jej postacią męską „wyzwała”, otwierając szereg nowych możliwości interpretacyjnych dla kształtowania emocjonalnej i erotycznej relacji między bohaterami, relacji wolnej od zinternalizowanych, dualistycznych stereotypów płciowych (Żarnowska 2012: 184).

Kwestią budzącą o wiele większe kontrowersje jest jednak fakt nieustannie rosnącej popularności twórczości, która wykracza poza samą manifestację wolności erotycznej i sięga dalej – w stronę odchyłeń seksualnych, czyli wszelkich elementów rzeczywistości, które nie powinny podlegać procesowi uromantycznienia, a jednak proces ten zachodzi nagminnie. Znając podłoże historyczne narodzin literatury fanowskiej i procesu detabuizacji systemu norm współczesnego świata, można przejść do analizy zjawiska, które oba te światy łączy ze sobą i stanowi sedno problemu – Internetu.

Cyfrowa młodość

Wraz z uzyskaniem dostępu do Internetu coraz głośniejsze manifestacje wolności osobistej, seksualnej czy twórczej w sztuce końca XX wieku dostały świetne narzędzie ekspresji i wymiany poglądów. Sieć zdawała się oferować nieograniczone możliwości rozwoju, urastała do rangi metafory społeczeństwa otwartego, obywatelskiego, któremu niestraszna tyrania jakichkolwiek dyskursów władzy (Bauer 2010). Stała się miejscem niczym nieskrępowanej wolności, tak przyjaznej duchowi kontrkultury¹ i w zasadzie

¹ Aldona Jawłowska definiuje kontrkulturę jako „nazwę zbiorczą różnych nurtów myślenia i form działania kwestionujących zastaną kulturę jako całość”. Funkcjonowała ona w społeczeństwie lat 60. XX wieku i obejmowała zorganizowane ruchy, manifestujące ideę wolności, pacyfizmu, nieskrępowanej seksualności czy walki z kapitalizmem (Jawłowska 1991: 63).

samej sztuki, opierającej się wszelkim próbom stłamszenia jej w ciasnych, restrykcyjnych schematach. Nie powinno więc dziwić, że literatura również dołączyła do tych zmian, wniknęła w przestrzeń cyfrową. Z jednej strony badacze starają się zrozumieć procesy „śmierci kartki papieru” i nobilitacji przestrzeni wirtualnej do rangi nowego medialnego „domu” dla książki i autora (Pawlicka 2014: 3–4). Z drugiej strony młodzież przejmując władzę nad Internetem i wymyka się naukowym definicjom, tworząc własną rzeczywistość. Rzeczywistość, która opiera się na połączeniu poczucia anonimowości z potrzebą budowania więzi społecznych. Marta Juza i Michał Piotr Pręgowski tłumaczą to zjawisko tzw. etyką hackerską, na którą składają się wspomniane już wcześniej wartości: wolność, otwartość, pasja, praca na rzecz dobra wspólnego, aktywność, dbałość o innych i kreatywność. Jednocześnie charakteryzuje się ona odrzuceniem korzyści finansowych związanych z publikacją tekstów. Ważniejszymi potrzebami stają się uznanie innych i samorealizacja, a jednocześnie dobra zabawa (Juza i Pręgowski 2010: 145). Te cechy odnaleźć możemy w twórczości fanowskiej i amatorskiej portali pisarskich dla nastolatków. Jak twierdzą autorzy artykułu:

Sieć w prosty i tani sposób pozwala twórcom dotrzeć ze swymi utworami w krótkim czasie do szerokich rzesz odbiorców. Łatwo jest też uzyskać ich szybką reakcję na publikowane utwory. Twórcy-amatorzy mogą wchodzić w interakcje ze swoimi odbiorcami, słuchać ich ewentualnych sugestii, a także wciągać do współpracy. Dzięki komunikacji internetowej nie tylko łatwiej znaleźć współpasjonatów, ale też koordynować wspólne prace (Juza, Pręgowski 2010: 146).

Inny badacz, Jan Bajor, w artykule *Czy tylko slash? O zagubionej różnorodności twórczości erotycznej fanów medialnych* stwierdza:

Fani medialni, praktycznie od początku istnienia tego zjawiska, intensywnie przekształcają ulubione dzieła, rozwijając już obecne w nich wątki miłosne bądź dodając własne, mniej lub bardziej odległe od treści oryginału. Konwencja, w jakiej są one przedstawiane, może wahać się od stosunkowo łagodnego romansu aż po twardą pornografię. Również bardzo różnorodne mogą być środki wyrazu użyte przez fanowskich twórców – zaczynając od tekstu literackiego po trójwymiarowe animacje lub gry komputerowe (Bajor 2018: 31).

Zaprezentowane połączenie „etyki hackerskiej” (ze szczególnym naciskiem na słowo „etyka”) i „twardej pornografii” skłania do zastanowienia się, jaki czynnik połączył te dwa bieguny myśli twórczej. Aby dobrze zrozumieć skalę przedstawianego problemu, trzeba z bliska przyjrzeć się odmianom i funkcjom kontrowersji na portalach literackich.

Kontrowersje portali pisarskich

Powieść *Pięćdziesiąt twarzy Greya* E.L. James zyskała popularność światową. Zachwycała rzesze czytelników lub wzbudzała sprzeciw tych, którym nie odpowiadało odważne przedstawienie seksu i wątków BDSM. Interesującym wydaje się fakt, że początkowo

utwór był publikowany na portalu literackim pod postacią fan fiction na podstawie książki *Zmierzch* Stephenie Meyer (Bajor 2017: 3). Ogromny sukces wydawniczy tego dzieła fanowskiego zmusza do zastanowienia się nad znaczeniem i społeczną rolą opowieści, które znalazły miejsce publikacji na dyskretnych portalach pisarskich dla nastolatków. Ich niszowość okazuje się pozorna, gdy dowiemy się, że kanadyjska platforma Wattpad zrzesza 500 milionów osób, a każdego miesiąca pojawia się tam 200 milionów tekstów w ponad 50 językach. Użytkownicy poświęcają stronie 23 miliardy minut miesięcznie („The Wattpad platform in numbers”). Każdego roku 300 tysięcy osób piszących z 35 państw bierze udział w największym konkursie – The Watty Award („Wattpad”). Liczby mówią same za siebie: mamy do czynienia z dużą, zorganizowaną i prężnie działającą grupą społeczną, która nieustannie łączy młodych pisarzy i młodych czytelników, tworzących razem przestrzeń do nieograniczonego rozwoju literatury. W jakim kierunku idzie ten rozwój?

Postępująca detabuizacja seksualności, anonimowość cyfrowej przestrzeni, walka o równość – wszystkie te aspekty doprowadziły do sytuacji, w której na portalach pisarskich dla nastolatków popularność zyskują tematy postrzegane jako kontrowersyjne. Młode osoby, zazwyczaj zupełnie niekompetentne w dziedzinie medycyny, prawa lub psychologii, decydują się poruszać w utworach tematy chorób psychicznych, przemycy czy perwersji seksualnych. Sam fakt wykorzystywania podobnych motywów nie powinien wzbudzać sprzeciwu, gdyż wyobraźnia artystyczna z zasady przekracza utarte normy obyczajowe. Niewielkie znaczenie mają również niska jakość i poziom estetyczny tych utworów, ponieważ nie wiążą się z samą skłonnością do podnoszenia lub rozpowszechniania kontrowersji. Dlaczego więc zjawisko to powinno niepokoić? Analiza kilku przykładów pozwala zbliżyć się do odpowiedzi na to pytanie.

Bardzo popularnym motywem opowiadań nastolatków jest syndrom sztokholmski – *Wielki słownik języka polskiego* określa go jako stan psychiczny występujący u osób będących zakładnikami lub ofiarami porwania, które po dłuższym uwięzieniu zaczynają odczuwać sympatię do osób je przetrzymujących, a nawet solidarność z nimi („Syndrom sztokholmski”). Autorzy opowiadań (zazwyczaj są to kobiety) romantyzują relację między ofiarą i sprawcą, traktując niebezpieczny stan jako podłoże do rozbudowanego wątku romantycznego. Za szczęśliwe zakończenie opowieści nie uznaje się uwolnienia bohaterki, lecz „zwycięstwo wielkiej miłości”.

Podobnie rzecz ma się w przypadku *50 twarzy Greya*. Choć popularność powieści ma źródło w atmosferze skandalu, to wierne czytelniczki E.L. James uważają utwór za romans – perwersja Christiana Greya zostaje przecież przezwyciężona przez uczucie do ukochanej kobiety. Można wysnuć ryzykowny wniosek, że skłonność młodych twórczyni do pisania podobnej literatury bierze się z potrzeby bezpiecznego i dyskretnego urzeczywistnienia własnych pragnień – pragnień miłości niebanalnej, wyjątkowej, przezwyciężającej każdą napotkaną trudność. Bohaterowie-oprawcy emanują siłą, która skłania do poszukiwania w nich protektora, co wiąże się pośrednio z głęboko zakorzenioną w społeczeństwie kulturą patriarchy. Mężczyzna ma chronić, ma wziąć kobietę pod opiekę i wyznaczyć jej drogę – nawet jeśli przy okazji doskonale wpisuje się w obraz tzw. *badassa* (osoby niebezpiecznej, skrajnej, agresywnej, ale przez to postrzeganej jako seksowna i intrygująca). Kobieta przedstawia się zaś jako bohaterkę

zaledwie potencjalną, postać cichą i wycofaną, która potrzebuje nieokiełznanej (przez normy społeczne) energii *badassa*, aby móc rozkwitnąć, zawalczyć o siebie, pokonać kompleksy. Podobne przedstawienie miłości skutkować może skrzywionym postrzeganiem relacji romantycznych i tym samym doprowadzić do nasilenia się przemocy domowej czy wzrostu akceptacji dla toksycznych związków. Wydaje się, że wyłaniające się z tych rozważań zagrożenia ze strony literatury internetowej powinny zwracać coraz większą uwagę psychologów, pedagogów i socjologów. Wnikliwe przyjrzenie się środowisku portali pisarskich być może pozwoli w porę zapobiec pewnym problemom społecznym, które już teraz wychodzą na światło dzienne, albo ograniczyć ich skutki w skali masowej.

W tym artykule nie ma miejsca, by przywołać i szczegółowo opisać wszystkie odmiany kontrowersji literatury internetowej. Na potrzeby analizy zjawiska wystarczy omówić najbardziej znamienne przykłady *tagów*², którymi oznacza się konkretne opowiadania na omawianych portalach:

1. *Angst* – ostrzeżenie przed przemocą psychiczną lub fizyczną;
2. *BAMF* (*Bad Ass Mother Fucker*) – motyw postaci niebezpiecznie silnej, a tym samym atrakcyjnej dla czytelnika; reprezentuje stereotypowy model bohatera dominującego tężyzną fizyczną lub inteligencją;
3. *Fuck or Die* – skrajnie kontrowersyjny *tag*, który oznacza sytuację, gdy postać musi wybierać pomiędzy śmiercią a aktem seksualnym;
4. *Mpreg* – zajście w ciążę przez mężczyznę, popularne zwłaszcza w opowiadaniach homoseksualnych.

Niniejsze tagi można z łatwością wpisać w wyszukiwarkę, która znajduje się na każdym portalu pisarskim. Użytkownik dysponuje prostym narzędziem do odnalezienia ściśle sprecyzowanych, interesujących go treści. Niekiedy w jednym utworze pojawia się kilka oznaczeń, ale zazwyczaj tekst skoncentrowany jest wokół nadrzędnego motywu. Co istotne, niektóre strony proponują odbiorcy zabezpieczenia przed niebezpiecznymi treściami. Platforma Wattpad oferuje usługę wyłączenia tego typu opowiadań, co jest możliwe dzięki klasyfikowaniu ich w kategorii „dla dorosłych”. Po wciśnięciu przycisku z portalu znika kontrowersyjna zawartość – o ile autor zdecydował się przypisać swoje dzieło do tej kategorii. Co ciekawe, polityka Wattpada zabrania twórcom poruszania tematów zabronionych (choć nie definiuje tego pojęcia) pod groźbą usunięcia utworu. W kategorii treści dla dorosłych, rozumianych jako osoby powyżej 17 roku życia, umieszcza: motywy lub sceny samookaleczenia (tutaj liczą się zarówno samobójstwo, jak i zaburzenia odżywiania) oraz graficzne przedstawienia przemocy (seksualnej, słownej, emocjonalnej czy fizycznej)³. Niestety, możliwości administratorów nie są wystarczające, aby zweryfikować każdy tekst (jak zostało wcześniej wspomniane, na obecny moment jest to 200 milionów publikacji, których przybywa każdego dnia),

² Za tag uznać możemy „napis rozpoczynający i kończący każdy element tekstu, zawierający zakodowaną informację o logicznej lub typograficznej strukturze tekstu, umożliwiający jego późniejsze przetworzenie” („Tag”). Przywołane tagi funkcjonują powszechnie na portalach pisarskich i zostały zebrane na podstawie obserwacji autorki.

³ „Content Guidelines”. Wattpad.com. <https://policies.wattpad.com/content/> [dostęp: 26.03.2023].

dlatego też użytkownicy mogą poczuć się bezkarni. Godna uznania jest jednak próba wytyczenia reguł, skoro dla porównania na portalu Archive of Our Own panuje zupełna swoboda twórcza, a kontrowersyjne tagi stosowane są nagminnie. Nazwy tagów są często kreatywne i obrazowe, ale przede wszystkim na tyle powszechne wśród członków społeczności, aby każdy czytelnik mógł się po nich swobodnie poruszać.

Przykładowo opowiadanie *Spooky's Bad Night in Buttfuck Alley*⁴ zostało przez autora – MikeOksout69 – oznaczone m.in. następującymi tagami: *porno bez fabuły*, *kucyki antropomorficzne (My Little Pony: Przyjaźń to magia)*, *Gangbang*, *Gwałt zbiorowy*, *Orgia*, *Bestialski seks*, *Bukkake*. Autor ostrzega przed wystąpieniem w tekście gwałtu, ale jedynym zabezpieczeniem przed wejściem w opowiadanie jest pytanie ze strony portalu, czy na pewno chcesz kontynuować. Tego typu tagi nie przygotowują na to, co pojawia się w tekście. *Spooky's Bad Night in Buttfuck Alley* opowiada bowiem o przygodach dwóch kucyków: tytułowej Spooky i Reddy'ego. Akcja rozgrywa się w świecie stylizowanym na realia serii *Dungeons & Dragons* oraz *My Little Pony: Przyjaźń to magia*. Co ciekawe, tekst powstał na zamówienie użytkowników Discorda, którzy zostali wręcz wymienieni z nazwy. Autor podkreśla również, że dostał za tekst dobrą wypłatę, a więc działał niemal jak pisarz, który tworzy teksty na zamówienie fanów.

W trakcie trwania opowieści Spooky i Reddy podążają tropem tajemniczego kultu nekromanty. Podczas śledztwa trafiają do niebezpiecznej części miasta. Spooky zostaje zupełnie sama w ciemnej uliczce, gdzie atakuje ją stado innych kucyków. Następnie pojawia się długi, niezwykle szczegółowy opis gwałtu zbiorowego. Główna bohaterka jest traktowana z najwyższą brutalnością. Dochodzi do tego, że oprawcy doprowadzają ją w miejsce publiczne i zakuwają w dyby. Tam wszyscy mieszkańcy świata mogą dalej znęcać się nad postacią. Bohaterowie zostali przedstawieni jako osoby bez najmniejszych skrupułów moralnych, gotowe w każdej chwili do dokonania gwałtu. Ostatecznie Spooky zostaje uratowana przed Reddy'ego, który w tym czasie walczył z nekromantami w domu publicznym. Kiedy bohaterka zostaje uwolniona, podkreśla, że oprawcy mogli pokonać jej ciało, ale nie złamali psychiki – niezmiennie czuje się gotowa do dalszej walki, jakby doświadczenie nie było dla niej traumatycznym przeżyciem. Opowieść kończy się, gdy widok zgwałconej Spooky wywołuje w Reddym pożądanie. Także i ten bohater decyduje się więc odbyć akt seksualny z dziewczyną.

Autor użył tagów, ostrzeżeń i dodatkowo podkreślił w opisie, że tekst nie jest dla każdego. Czy jednak tak drastyczne treści powinny pojawiać się na portalu pisarskim za kliknięciem jednego przycisku myszy? Wydaje się, jakby otagowanie tekstu stało się usprawiedliwieniem dla poruszania tematów skrajnie kontrowersyjnych bez żadnych konsekwencji. Co więcej, przykład powyższego tekstu jest o tyle interesujący, że autor odpowiada nim na potrzeby konkretnych czytelników. Do tego buduje wokół pornograficznych treści fabularne tło. Konstruuje fantastyczny świat przedstawiony, tworzy szczegółowe opisy wydarzeń. Opisuje również charakter postaci, choć jest to potraktowane bardzo powierzchownie – okrutny gwałt zbiorowy nie odciska szczególnie piętna na psychice Spooky. Koniec opowiadania sugeruje, że cała historia

⁴ MikeOksout69. *Spooky's Bad Night in Buttfuck Alley*. https://archiveofourown.org/works/49459300?view_adult=true [dostęp: 30.08.23].

była pozytywnym wydarzeniem, a bohaterowie będą dalej wspólnie szukać przygód. I choć główna bohaterka wychodzi z opowieści bez większego szwanku, to czytelnik już niekoniecznie.

Podsumowanie

Moment, w którym sztuka uzyskała tak swobodny i wolny od ograniczeń środek przekazu, jakim jest Internet, z pewnością stał się przełomowym w sposobie postrzegania dziejów kultury. W takiej perspektywie powstrzymanie pewnych negatywnych skutków tej globalnej, wielowymiarowej zmiany jest ogromnym wyzwaniem. Jako użytkownicy cyfrowej przestrzeni musimy liczyć się ze stałą, lecz niekoniecznie jawną obecnością jej „mrocznych stron”. Niniejsza praca była jedynie próbą ogólnego ujęcia specyfiki współczesnych portali pisarskich. Ukazanie ich możliwej genezy i drogi, jaką opowieść musiała przebyć od wydawanych w prasie powieści odcinkowych do kontrowersyjnych wariantów internetowej prozy fanowskiej, sugeruje jedno: faktycznie jesteśmy świadkami „śmierci kartki papieru” i zmiany sposobu myślenia o literaturze. Jednak proces ten odbywa się nie tylko jako skutek cyfryzacji dzieł literackich. Jak twierdzi Daria Jankowiak:

Niezależnie od (a właściwie: pomimo) pierwotnej celowości literatury, dzięki odbiorcom (a może: przez odbiorców) jest ona instrumentalizowana i użytkowana na wiele sposobów, które często przerastają wizje autora, jednocześnie niwelując (możliwe, że nawet na zawsze) nadane przez niego znaczenie spisanej historii (Jankowiak, 2013b: 3).

Literatura zmienia się w narzędzie jednostkowej ekspresji, wpada w ręce młodych twórców, którzy łączą „etykę hakerską” i potrzebę wyrażenia własnych pragnień. Skutkiem ubocznym podobnych procesów staje się nieustannie rosnąca ilość kontrowersyjnych treści erotycznych na portalach pisarskich dla nastolatków.

Pojawienie się XIX-wiecznych powieści w odcinkach pozwoliło uwzględnić osobę czytelnika w tworzeniu literatury. Postępujące w dwudziestym wieku przemiany społeczne, związane z manifestowaniem wolności osobistej – zwłaszcza rewolucja seksualna lat 60. – doprowadziły do zjawiska coraz większej detabuizacji seksualności. Wraz z powstaniem literatury fanowskiej społeczność czytelnicza zyskała przestrzeń do manifestowania owej wolności. Poczucie anonimowości pozwoliło na nieskrępowaną ekspresję własnych potrzeb i fantazji seksualnych, także tych, które skutkują tworzeniem treści kontrowersyjnych. Bohaterowie literaccy, którymi fascynowali się twórcy fan fiction, okazali się łatwo dostępnym narzędziem do wyrażania własnych odczuć. Proces identyfikacji zaszedł na tyle daleko, że częściowo odseparował bohatera od oryginalnego utworu i pozwolił wykorzystać go do budowania własnej opowieści. Dlaczego jednak teksty internetowe często sięgają po tematy kontrowersyjne? Możliwe, że przestrzeń portali pisarskich należy traktować jako miejsce bezpieczne dla młodych twórców, którzy zmagają się z problemami procesu dojrzewania. Dorastanie nieodłącznie wiąże się z formowaniem własnej seksualności. Niski poziom edukacji seksualnej w szkołach dodatkowo utrudnia młodzieży odpowiednie rozumienie

jednostkowych potrzeb i fantazji, przez co zmuszona jest do poszukiwania wsparcia w innych miejscach. Tworzenie anonimowych opowieści erotycznych pozwala młodym osobom nie tylko na wyrażenie swoich pragnień czy problemów, ale również buduje wspólnotę. Portale pisarskie pozwalają na komunikację między użytkownikami dzięki rozbudowanemu systemowi wyszukiwania treści, dodawania komentarzy czy rozmów poprzez *chat*. Dzięki temu czytelnicy i twórcy mogą dzielić się doświadczeniami, wspierać, krytykować, a przy okazji – spełniać potrzebę budowania opowieści. Co istotne, w owej twórczości nie ma jasno wyznaczonej granicy między autorem a czytelnikiem. Osoby aktywne na portalach, bez względu na przyjętą rolę, określane są tym samym mianem – „użytkownika”, czyli tego, który może czytać, może wchodzić w dialog z innymi internautami albo pisać cokolwiek, co uzna za godne uwiecznienia. Administratorzy portali pisarskich pozostawiają odbiorcom pełną swobodę twórczą, dopóki ich utwory są odpowiednio otagowane, np. określeniem „tylko dla dorosłych”, „niebezpieczne treści”, „przemoc seksualna”, „przemoc psychiczna” itd. Bezpośrednim skutkiem tej swobody są omawiane w artykule kontrowersyjne treści erotyczne, które mogą być potencjalnie niebezpieczne dla młodego czytelnika. Według kryteriów moralnych należy uznać to zjawisko za bezwzględnie negatywne, gdyż utwory otwarcie promujące przemoc seksualną nie mają nic wspólnego z systemem jakichkolwiek norm, zwłaszcza że większość treści internetowych nie jest nastawiona na pouczające opowieści. Według kryteriów dydaktycznych sytuacja również nie przedstawia się korzystnie – nieumiejętne korzystanie z terminów psychologicznych, medycznych czy prawnych może szerzyć dezinformację. Problem pojawia się w kontekście kryteriów psychoterapeutycznych. Z jednej strony utwory kontrowersyjne, przepełnione przejawami przemocy, zdecydowanie mogą negatywnie wpłynąć na kształtowanie się psychiki. Z drugiej – często powodem tworzenia podobnych treści jest właśnie próba poradzenia sobie z problemami kształtującej się seksualności. Rzecz jasna traktowanie literatury jako środka do autoterapii nie powinno wzbudzać sprzeciwu. Problem pojawia się jednak w momencie, gdy owa autoterapia staje się publiczna i łatwo dostępna pod wybranym adresem internetowym. Wkraczanie ze swoją twórczością w przestrzeń społeczną zawsze wiąże się z konsekwencjami, które w przypadku omawianego tematu mogą okazać się poważne.

Czy istnieje rozwiązanie problemu? Pytanie to należy skierować do psychologów, ale zdaje się, że na obecny moment rozsądnym wyjściem była solidna edukacja seksualna na każdym poziomie nauczania. Dopiero stworzenie młodzieży komfortowych warunków do odkrywania swoich potrzeb pozwoli jej na bardziej świadome kształtowanie obrazu własnej seksualności.

Bibliografia

- Bajor Jan. 2015. Między bajką a perwersją – pornografia i erotyka fanowska w środowisku internetowym na przykładzie fandomu „My Little Pony: Przyjaźń to Magia”. Warszawa. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/8818> [dostęp: 27.03.2023].
- Bajor Jan. 2017. „Ukryta strona fandomu – rzadkie i nienormatywne motywy seksualne w sztuce i literaturze fanowskiej”. *Forum Socjologiczne* 8. 37–50. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/19399> [dostęp: 28.03.2023].

- Bajor Jan. 2019. „Czy tylko slash? O zagubionej różnorodności twórczości erotycznej fanów medialnych”. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna* 2. 31–43. DOI: 10.31648/mkks.2896.
- Bauer Zbigniew. 2010. „Internet – medium czy świat?”. *Studia de Cultura* 1. 20–32. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=625906> [dostęp : 20.03.2023].
- Jankowiak Daria. 2013a. „Fanfikcja jako przykład instrumentalizacji literatury, czyli niespodziewane (z)użycie tekstów literackich”. *Literaria Copernicana* 2. 104–117. <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/1607> [dostęp: 26.03.2023].
- Jankowiak Daria. 2013b. „Pogoń za opowieścią – analiza motywacji czytelnictwa amatorskiej twórczości fanfikcyjnej”. *Studia Medioznawcze* 1. 131–141. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=796165> [dostęp: 20.03.2023].
- Jawłowska Aldona. 1991. *Kontrkultura* [hasło]. W: *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*. Antonina Kłoskowska (red.). Wrocław.
- Juza Marta, Pręgowski Michał Piotr. 2010. „Poczucie misji, pasja i zabawa jako motywacje twórczości amatorskiej w internecie”. *Studia Medioznawcze* 4. 145–156. https://studiaedioznawcze.pl/Numery/2010_4_43/pelny.pdf [dostęp: 29.03.2023].
- Kaleta Patrycja. 2013. *Ciąg dalszy nastąpi: kilka uwag na temat powieści gazetowych w odcinkach*. W: *Dyskursy wielorakie*. Ewa Bartos, Marta Tomczok (red.). Katowice. 265–279. <http://hdl.handle.net/20.500.12128/2649> [dostęp: 28.03.2023].
- „Kontrowersja” [hasło]. *Słownik języka polskiego PWN*. <https://sjp.pwn.pl/sjp/kontrowersja;2564549.html> [dostęp: 19.03.2023].
- Kosman Marcin. 1999. *Ogniem i mieczem – prawda i legenda*. Poznań.
- Ostaszewska Aneta. 2011. *Wokół tabu. Wokół raportu Kinsey’a o zachowaniach seksualnych kobiety*. Warszawa. https://www.academia.edu/download/36719584/Wokol_tabu._Wokol_raportu_Kinseya_o_zachowaniach_seksualnych_kobiety.pdf [dostęp: 25.03.2023].
- Pawlicka Urszula. 2014. „Literatura elektroniczna. Stan badań w Polsce”. *Teksty Drugie* 3. 141–161. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=283748> [dostęp: 26.03.2023].
- Półtorak Mateusz. 2017. „Blogi fanfiction jako nowy element współczesnej kultury”. *Studia nad Historią, Kulturą, Polityką* 11. DOI: 10.34768/ig.vi11.234.
- „Syndrom sztokholmski” [hasło]. *Słownik języka polskiego PWN*. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/58904/syndrom-sztokholmski> [dostęp: 27.03.2023].
- „Tag” [hasło]. *Słownik języka polskiego PWN*. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/tag.html> [dostęp: 20.03.2023].
- „The Wattpad platform in numbers”. *Wattpad.com*. <https://company.wattpad.com/> [dostęp: 27.03.2023].
- „Wattpad” [hasło]. *Wikipedia*. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wattpad> [dostęp: 28.03.2023].
- Zielińska Agnieszka. 2018. „Wina pozytywizmu – powieść odcinkowa i kolaboracja autorsko-czytelnicza jako pierwociny fan fiction w Polsce”. *Artes Humanae* 3. DOI: 10.17951/arte.2018.3.61–70.
- Zubiel-Kasprowicz Magdalena. 2019. „Fenomen przekraczania tabu seksualności w kontekście norm społecznych”. *Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne* 9. 213–222. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=824380> [dostęp: 27.03.2023].

Streszczenie

Artykuł omawia zjawisko występowania treści kontrowersyjnych na internetowych portalach pisarskich. Zetknięcie się z podobnymi utworami przez osoby w wieku dojrzewania może przynieść negatywne skutki psychoterapeutyczne, dydaktyczne czy społeczne. Niniejsza praca poszukuje źródeł problemu w czasach pozytywizmu, kiedy pojawienie się powieści odcinkowej zmieniło relację na linii autor – czytelnik. Zwraca również uwagę na zjawisko detabuizacji seksualności, związane z rewolucją lat 60., które w połączeniu z powstaniem literatury fanowskiej i Internetu stworzyło młodzieży przestrzeń do ekspresji seksualności.

The outskirts of literature. Controversial content on online writing sites**Abstract**

The article discusses the phenomenon of controversial content on online writing portals. Exposure to similar works by adolescents may have negative psychotherapeutic, didactic or social effects. This paper searches for the source of the problem in the times of positivism, when the emergence of the serial novel changed the relationship between the author and the reader. She also draws attention to the phenomenon of the de-tabooization of sexuality, related to the 1960s sexual revolution, which, combined with the rise of fan literature and the Internet, created a space for young people to express their sexuality.

Słowa kluczowe: internetowe portale pisarskie, treści kontrowersyjne, literatura fanowska, tagi, detabuizacja seksualności

Key words: Internet writing portals, controversial content, fan literature, tags, de-tabooization of sexuality

Weronika Kociołek – studentka pierwszego roku studiów magisterskich na kierunku filologia polska o specjalności krytyka literacka i artystyczna na Uniwersytecie Wrocławskim. Koncentruje zainteresowania badawcze wokół socjologii kulturowej, zwłaszcza kwestii zależności między autorem i czytelnikiem, a także funkcjonowaniu społeczności pisarskich – czym zajmuje się w ramach pracy magisterskiej.

